

8. *Ἰωάννης-?*—Οὗτος διεδέχθη τὸν Ἀλκίσωνα¹. Τὰ περὶ τοῦ χρόνου ὅμως τῆς ἀνόδου αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον εἶναι πῶς ἀσαφῆ· δι' ὃ δὲ μὲν Le Quien καὶ ὁ Gams δέχονται τὸ ἔτος 516², δηλαδὴ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλκίσωνος, ὡς ἔτος τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως αὐτοῦ, ὃ δὲ Γ. Σωτηρίου τὸ 517³. Ὁ Ἰωάννης ἕνεκα τῆς τότε κρατούσης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνωμαλίας⁴ δὲν ἠθέλησε νὰ χειροτονηθῇ ὑπὸ τοῦ αἵρετικοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Δωροθέου. Ἀπέστειλε λοιπὸν τὸν διάκονον αὐτοῦ Ρουφῖνον πρὸς τὸν πάπαν Ὁρμίσδαν, ὅπως διαβεβαιώσῃ αὐτὸν περὶ τῆς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὀρθοδοξίας ἐμμονῆς καὶ ὑποσχεθῇ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν πάπαν, εἰς ὃν ἔγραψε σχετικῶς καὶ τοπικῇ (ἑπτὰ ἐπισκόπων) σύνοδος⁵.

9. *Ἀνδρέας* 596.—Ἀναφέρεται ἐν ἐπιστολῇ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Ἡπείρου καὶ γραφείῃ τῷ 596⁶.

10. *Σωτήριχος-?*—Ἀναφέρεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ πάπα Ὁνωρίου Α', γραφείῃ περὶ τὸ 626 ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ὑπατίου⁷.

σωνα περὶ Ξεναίου καὶ ἄλλων τινῶν.—Περὶ τοίνυν Μακεδονίου καὶ Φλαβιανοῦ γράφον τὸ ἐν Παλαιστίνῃ μοναδικὸν πρὸς Ἀλκίσωνα ἐπὶ λέξεως λέγει ταῦτα . . . —Πρὸβλ. Λικηφόρον Κάλλιστον (Migne, Patrol. Graec. τόμ. 145) 16, 27 Ταῦτα μὲν αἷτια, δι' ἃ τοσοῦτοι ἄνδρες, Μακεδόνιος καὶ Φλαβιανός, τῶν οἰκείων θρόνων ἠλάθησαν· περὶ ὧν καὶ τὸ ἐν Παλαιστίνῃ μοναδικὸν πρὸς Ἀλκίσωνα γράφον, τάδε κατὰ ρῆμα διασαφεῖ. =16, 28 «οἷα τὸ ἐν Παλαιστίνῃ μοναδικὸν πρὸς Ἀλκίσωνα περὶ Μακεδονίου καὶ Φλαβιανοῦ τῆς ἂντιοχείας ἔγραψε καὶ περὶ τῆς τῆνικαῦτα ἐκκλησιαστικῆς συγχύσεως». =16, 29 «περὶ οὗ τὰ εἰρημμένα πρὸς Ἀλκίσωνα γράμματα καὶ ταῦτα διέξιεν» =16, 30 «ἐκ τῶν πρὸς Ἀλκίσωνα γραμμάτων, ὅποια καὶ περὶ τοῦ δυσσέβους Ξενήρου διεξίσαιν».

¹) Le Quien ἐνθ. ἀνωτ. II, 134.—Gams, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 429.

²) Le Quien ἐνθ. ἀνωτ. II, 135 «Alcisoni, itaque successit Johannes 516.—Gams. ἐνθ. ἀνωτ. σ. 429.

³) Γ. Σωτηρίου, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 23.

⁴) Θεοφάνης (ἐκδ. De Boor), 1, 160.—Le Quien. II, 134.—Mansi, Concil. collect. τόμ. VIII, σ. 401. 408. 537.—Harduin, Acta concil. τόμ. 2, σ. 1027. 1031.—Hefele, Consiliengeschichte, τόμ. 2, 653.—Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ. ἀνωτ. 3, 587 κξ.

⁵) Le Quien II 135 «Episcopi veteris Epiri in synodica ad Hormisdam, de ordinatione Johannis, receptum Alcysionem, ad Apostolicae sedis communionem praedicunt. —Johannes . . . qui synodicam ordinationis suae relationem ad Hormisdam Papam transmisit, non item Dorotheo Thessalonicensi, qui hanc ab eum causam eum insectatus est».—Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ. ἀνωτ. 3, 587.

⁶) Le Quien. τόμ. II, σ.—136.—Gams ἐνθ. ἀνωτ. σ. 429.—⁷) Γ. Σωτηρίου ἐνθ. ἀνωτ.) εἶναι προσδιοριστικώτερος εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ καθορίζων αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν (596—604).

⁸) Le Quien, τόμ. II, σ. 137 «Honorio I Romano Pontifice Hypatius Nicopolitanae ecclesiae Diaconus Epiri veteris metropolita post Soterichum factus est, ipso testo Honorio epist. 7. Ex qua epistola discimus Soterichum qui nonnullorum criminum reus factus. Romam sui purgandi causa venerat, post a

11. Ὑπάτιος-626.—Οὗτος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ὀνωρίου Α' ἔγινε μητροπολίτης Νικοπόλεως μετὰ τὸν Σωτήριον ¹.

12. Ἀναστάσιος-?.—Οὗτος παρεκάθησεν εἰς τὴν ἑβδόμην οἰκουμηνικὴν σύνοδον (724) ὑπαγραφόμενος ὡς «Ἀναστάσιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως (παλαιᾶς Ἡπείρου)» ².

13. Δανιὴλ ?.—Οὗτος ἀρχιεράτευσεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—912) ³, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ προήχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐν Γαλατίᾳ Ἀγκύρας ⁴.

Ἐνταῦθα περατοῦται ὁ κατάλογος τῶν μητροπολιτῶν Νικοπόλεως, διότι διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ γενομένης διατυπώσεως τῆς τάξεως τῶν ἐκκλησιῶν ἡ Νικόπολις ὑπῆχθη ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Ναυπάκτον καὶ οἱ ἐπίσκοποι φέρουσιν ἑφεξῆς τὸν τίτλον «ὁ Ναυπάκτου Νικοπόλεως» ⁵, ὃν διετήρησαν ἐπὶ βραχὺ ⁶.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ διαδεχθεὶς τὸν Λέοντα υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐν τῷ περὶ θεμάτων ἔργῳ αὐτοῦ ἀναφέρει τὴν Νικόπολιν ὡς μητρόπολιν ⁷, ἀλλὰ τοῦτο ἀσφαλῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν, τοῦ ὅρου μητρόπολις λαμβανομένου ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ κεφαλῆ, πρωτεύουσα κ.τ.τ.

Περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ μέχρι τῶν χρόνων τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀλώσεως καὶ ἔτι βραδύτερον ἐπισκόπων οὐδὲν ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοῦ τέλους ὁμοῦ τοῦ ιδ' αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ ιε' ἀναφέρονται δώδεκα ὀνόματα ἐπισκόπων Νικοπόλεως, ὑπαγομένων ὑπὸ τὸν τῆς Ναυπάκτου.

Τὰ ὀνόματα ταῦτα παραλαμβάνομεν παρὰ τοῦ Le Quien ἄνευ οὐδε-

suis neci datum esse.—Ὁ Gams (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 429) παρέχει τὸς χρονολογίας 603 καὶ 625, ἀποφεύγων τὸ 626, διότι κατ' αὐτὸ φέρεται ὡς μητροπολίτης ὁ διάδοχος τοῦ Σωτηρίου Ὑπάτιος· ἀλλὰ μήπως δὲν ἦτο δυνατόν κατὰ τὸ 626 νὰ ἐξῆ ὁ Σωτήριος καὶ τούτου διαρκούτος νὰ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ὑπάτιος;

¹) Le Quien, τόμ. II, σ. 137. Βλ. τὴν ἀμέσως ἀνωτέρω ὑποσημείωσιν 2.—Πρβλ. Gams, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 439.

²) Le Quien, τόμ. II, σ. 137.—Ὁ Gams (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 429) παρασημειοῖ τὸ ἔτος 787, ὃ δὲ Γ. Σωτηρίου (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 24) τὸ 692 μὲ διαφορὰν 95 ἐτῶν.

³) Le Quien, II, 138.—Ὁ Gams παρασημειοῖ τὰ ἔτη 880/70, ὃ δὲ Γ. Σωτηρίου τὰ 889—911 (ἴσως 886—911, 2).

⁴) Νικηφόρος Κάλλιστος 14, 39 (Migne, Patrol Graec. τόμ. 145) «ὁ τῆς ἐν Ἑλλάδι Νικοπόλεως ἐπίσκοπος Δανιὴλ εἰς τὴν τῆς Γαλατίας Ἀγκυραν προβιβάζεται».—Πρβλ. Le Quien II, 138.

⁵) I. A. Bandurii, Imperium Orientale, τόμ. I, σ. 204.—Πρβλ. Le Quien, II, 134, 138.—H. Gelzer, Texte der Notitiae episcoporum, München, 1901, σ. 550 κ. εἰ.

⁶) Βλ. κατωτέρω σελ. 157.

⁷) Κ. Πορφυρογ Περί Θεμάτων (ἐκδ. Βόννης) 2, 54, 16 «Ὁ γδοον θέμα Νικόπολις».—«Ἐπαρχία παλαιᾶς Ἡπείρου τῆς Φωκικῆς (ἢ Φωτικῆς) ὑπ' ἡ.ε.μόνα, πόλις δώδεκα, Νικόπολις μητροπολις».

μιας περιὶ αὐτῶν περαιτέρω ἐρεύνης εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς Δουκάς, Πέτρος (1390), Λεονάρδος, Μαρτῖνος (1394), Ἰωάννης (1396;), Φραγκῖσκος, Ἰβων (1412), Πέτρος Β', Μιχαήλ (1413), Ἐρμᾶννος (1417), Wenzeslaus, Οὔγων (1437)¹.— Τῷ δὲ 1480 ἀναφέρεται ὡς ἀρχιερεὺς Ναυπάκτου καὶ Νικοπόλεως ὁ Γεράσιμος Χοῖδᾶς ὁ Καλλιδόντης².

Ἡ μετέπειτα ἐξέλιξις τῆς ἐκκλησίας Νικοπόλεως δὲν ἐνδιαφέρει τὴν παροῦσαν ἐρευνᾶν κύριον σκοπὸν ἔχουσαν τὴν σύνδεσιν τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως ταύτης πρὸς τὴν τῆς διαδόχου αὐτῆς Πρεβέζης, ἧς ἡ δημιουργία ἀρξάμενη μετὰ τὴν πλήρη ἐξαφάνισιν τῆς Νικοπόλεως δύναται νὰ ἀναχθῆ πολὺ πέραν τοῦ 16' αἰῶνος³.

Πρὸς πληρεστέραν ὅμως ἐμφάνισιν τῆς καταστάσεως τῆς ἐπισκοπῆς Νικοπόλεως παραθέτομεν ἐνταῦθα σημειώματά τινα περὶ τῆς τάξεως, ἣν αὕτη κατὰ καιροὺς κατεῖχεν ἐν τῇ καθόλου τάξει τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν τῶν ὑπαγομένων τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου (367—403;) συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν πρωτοκλισιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν ἡ ἐκκλησία Νικοπόλεως δὲν ἀναγράφεται⁴.

Εἰς τὰς τοῦ Βασιλείου ὅμως σημειώσεις περὶ τάξεως προκαθηδρίας ἀναφέρεται ἡ Νικόπολις μετὰ τῶν μητροπόλεων, αἵτινες ἀπεσπᾶσθησαν ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς διοικήσεως καὶ ὑπῆχθησαν ὑπὸ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, κατ' ἀπόφασιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσης συνόδου⁵.

¹) Le Quien, Oriens Christianus τόμ. III, σ. 994 κ. ἑ.

²) Σπυρ. Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομν. 6, 57 κ. ἑ. Παΐσιου Δημάρου, ἐπισκόπου Παραμυθίας καὶ Μουθρωτοῦ περιγραφή τῆς Ἁγίας καὶ θαυματοῦ γοῦ εἰκόνης τῆς ἑσπεραγίας θεοτόκου τῆς Χρυσοβίτσης, σ. 56/7.— Εἰς δὲ τοὺς 1480. . . ἀρχιερατεύοντος τότε τοῦ πανιερωτάτου Ναυπάκτου καὶ Νικοπόλεως κυρίου Γερασίμου τοῦ Χοῖδᾶ τοῦ Καλλιδόντου.— Εἶναι περίεργος ἡ μνεῖα τίτλου Ναυπάκτου Νικοπόλεως· περὶ τὰ τέλη τοῦ 16' αἰῶνος. ἐν Φ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὁ τίτλος ἀπὸ τοῦ 1' ἤδη αἰῶνος εἶχε περιορισθῆ εἰς «τὸν Ναυπάκτου» μόνον. Ἡ ἐπαναφορὰ αὕτη ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς φιλαρχαϊσμόν.

³) Π. Ἰ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ἐν Ἐπετηρίδι βυζαντινῶν σπουδῶν, ἔτος Δ' [1924] σ. 293 κ. ἑ.

⁴) Κ. Πορφυρογ., Ἐκθεσις βασιλείου τάξεως (ἐκδ. Βόννης) 791 κ. ἑ.— Πρβλ. H. Gelzer, Texte der Notitiae episcopatum, München, 1901, σ. 534.

⁵) H. Gelzer, Georgii Cyprii, Descriptio Orbis Romani ets σ. 1. Basilii Notitia σ. 27 «εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς διοικήσεως, νῦν δὲ τελοῦντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μητροπολιταὶ καὶ ὑφ' ἑαυτοὺς ὄντες ἐπίσκοποι α' ὁ Θεσσαλονίκης . . . γ' ὁ Νικόπολεως . . . Οὗτοι προσετέθησαν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κατέχεσθαι τὸν πόλεον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης».— Ὡς γνωστὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνήλθον τρεῖς σύνοδοι· ἡ μὲν τῷ 381, ἡ δὲ τῷ 546 καὶ ἡ τρίτη τῷ 719 μ. Χρ. Ἐνταῦθα πιθανῶς πρόκειται περὶ

Εἰς τὸν τοῦ Ἱεροκλέους ἱερατικὸν Συνέκδημον ἀναφέρεται ἡ Νικόπολις ὡς μητρόπολις τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου¹.

Εἰς δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886 - 911) γενομένην «διατύπωσιν» ὅπως ἔχουσι τάξεως οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ πατριαρχῷ Κωνσταντινουπόλεως» ἡ Νικόπολις ἀναφέρεται ὡς ὑποκειμένη εἰς τὴν μητρόπολιν Ναυπάκτου, ἣτις κατέχουσα ἅς θέσιν εἶχεν ὑπ' αὐτὴν ὀκτώ θρόνους².

Τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Τσιμισκῆ (969 - 976) ἀναγομένην ἔκθεσιν ὁ τῆς ἐπαρχίας Νικοπόλεως κρατεῖ τὴν ἅς τάξιν ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Ναυπάκτου»³. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ χρόνου παύει ἀναφερομένη ἡ Νικόπολις ἐν τῷ συνθέτῳ τίτλῳ Ναυπάκτου - Νικοπόλεως, αἱ δὲ μετέπειτα ἔκθεσις ἠμιλοῦσι μόνον περὶ Ναυπάκτου, ἣς ὁ θρόνος πολλάκις μεταβάλλει κατάστασιν. Οὕτως εἰς τὴν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου (1282 - 1328) συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν ὁ Ναυπάκτου ἀπὸ ἅς γίνεται μβ⁴, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (1325 - 1341) ἐπανακτᾶ τὴν ἅς θέσιν⁵, εἰς ἔκθεσιν δὲ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας φέρεται ὡς κε μητρόπολις⁶.

Ταῦτα εἶναι πάντα ὅσα μέχρι τοῦδε ἠδυνήθημεν νὰ συγκεντρώσωμεν σχετικᾶ πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Νικοπόλεως.

τῆς κατὰ τὸ 881 ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθείσης δευτέρας οἰκουμένης συνόδου.

¹) Ἱεροκλέους, Συνέκδημος (ἔκδοσ. Parthey) 651, ιβ «Ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἡπείρου» ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις δώδεκα, μητρόπολις Νικόπολις . . . ». Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Συνεκδήμου δὲν φαίνεται σαφῶς ἂν αἱ «δώδεκα πόλεις» ἀνάγονται εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν ἢ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἂν «αἱ πόλεις» πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἐπισκοπικοὶ θρόνοι. Ὁ Συνέκδημος ἐδημοσιεύθη, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, πρὸ τοῦ 535 μ. Χρ.

²) H. Gelzer, Texte der Notitiae episcopatum, München, 1901, σ. 255 κ. ἑ. «Ὅσοι ἐκάστη μητροπόλις ὑπόκεινται θρόνοι». — Σελ. 556 · † Τῆ Ναυπάκτῳ Νικοπόλεως ἅς, α ὁ Βουνδίτζης, β ὁ Ἄετοῦ, γ ὁ Ἀγγελῶου, δ ὁ Ρογῶν, ε ὁ Ἰωαννίνων. ς ὁ Φωτικῆς, ζ ὁ Ἀνδριανουπόλεως. η ὁ Βο(υ)θρωτοῦ» — Πρβλ. Bandurii, Imperium Orientale, τόμ. I, σ. 204. — Le Quien, II, 134—138.

³) H. Gelzer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 568 «Αἱ μητροπόλεις: Ἐπαρχίας Νικοπόλεως—ἅς—ὁ Ναυπάκτου».

⁴) H. Gelzer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 593 κ. ἑ. «† Ἡ ἔκθεσις αὕτη τῶν ὑποκειμένων μητροπόλεων τῷ ἀποστολικῷ καὶ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως ἐξετέθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αἰοδίου βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος» = «μβ ὁ Ναυπάκτου καὶ αὕτη ἅς οὕσα εἰς μβ' γέγονεν».

⁵) H. Gelzer, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 606 κ. ἑ. «Ἐκθεσις τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου, τοῦ τρίτου τῶν Παλαιολόγων». — «ἅς ὁ Ναυπάκτου».

⁶) H. Gelzer, ἐνθ. ἀνωτ. 613 κ. ἑ. — Πρβλ. Χρυσσοτ. Παπαδοπούλου, Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (Ἐπιστημ. Ἐπετ. Πανεπιστ. ἸΗ' (1928), σ. 216 κ. ἑ.

Ἐκ δὲ τῶν οὕτω παρατιθεμένων σημειωμάτων προκύπτει ἀδιάστως πρῶτον μὲν ὅτι τὰ πρὸ τούτου εἰρημένα περὶ τοῦ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς καθωρισμένου χρόνου τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῆς πόλεως ταύτης, ἂν καὶ ταῦτα ἀδρῶς ἄπτονται σπουδαίων τῆς καθόλου ἱστορίας σημείων, ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀστήρικτοι εἰκασίαι προεληθοῦσαι ἐκ τῆς ἐσπευσμένης καὶ ἀδασανίστου χρήσεως τῶν πηγῶν, ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ ἐκ τῆς ἐπιμελεστέρως τῶν πηγῶν ἐρεύνης δὲν διδασκόμεθα εἰ μὴ μόνον ὅτι κατὰ προσέγγισιν δύναται νὰ προσδιορισθῇ τὸ ἔτος τῆς ἰδρύσεως καὶ ὁ αἶων τῆς καταστροφῆς αὐτῆς.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἔτους τοῦ συνοικισμοῦ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τοῦτο στρέφεται περὶ τὸ 29 π. Χρ., περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς βαθμιαίας καταστροφῆς αὐτῆς ὅτι οὗτος κείται ἐντὸς τοῦ δεκάτου αἰῶνος, καθ' ὃν αἱ περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας αὐτῆς εἰδήσεις καθίστανται ἀσαφέσταται καὶ οἶονεὶ διακόπτονται.

Ὡς δηλαδὴ ἀνωτέρω εἶδομεν, ἡ ἐκκλησία Νικοπόλεως ἐπὶ μὲν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886 - 911) ὑπήχθη ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου, φέροντος ἔκτοτε τὸν σύνθετον τίτλον «Ναυπάκτου Νικοπόλεως», ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ (969 - 976) δὲν γίνεται πλέον μνησὶς Νικοπόλεως εἰ μὴ μόνον Ναυπάκτου¹.

Ταῦτα συγκρινόμενα πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Μιχαῆλ Β' τοῦ Τραυλοῦ κατὰ τὸ 829 πρώτην πρὸ τῆς Νικοπόλεως ἐμφάνισιν τῶν Βουλγάρων, τὰς ἐπὶ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ δευτέραν πρὸ τοῦ 927 καὶ τρίτην κατὰ τὸ 927 ἐμφανίσεις καὶ ἐγκαταστάσεις τῶν Βουλγάρων παρὰ τὴν Νικόπολιν² καὶ τὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχῆς Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (977 - 986) ἐπιδρομὴν τοῦ Σαμουήλ κατὰ τῆς πόλεως ταύτης³ προάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ἡ βαθμιαία καὶ οὐδόλως διαφέρουσα τῆς καταστροφῆς ἐξάντησις τῆς Νικοπόλεως ὀφείλεται εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ ἓνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα καταφερόμενα πλήγματα.

Ἄν δὲ πρὸς τούτοις λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ τε ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ Λέοντος ἀναφερομένη τῆς ἐκκλησίας Νικοπόλεως ὑπὸ τὴν τῆς Ναυπάκτου ὑπαγωγή καὶ ἡ διὰ τῆς τοῦ Τσιμισκῆ ἐκθέσεως πιστουμένη διαγραφὴ τῆς Νικοπόλεως ἀπὸ τοῦ συνθέτου τίτλου «Ναυπάκτου Νικοπόλεως»⁴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦσαν τυχαῖαι, ἀλλ' ἀσφαλῶς θὰ ὀφείλοντο εἰς σπουδαῖα ἐξωτερικὰ αἷτια, οἷον ἡ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατοχὴ τῆς πόλεως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας, τότε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι λήγοντος τοῦ θ' καὶ ἀρχο-

¹) Βλ. μικρὸν ἀνωτέρω.

²) Βλ. ἀνωτ. σ. 137.

³) Βλ. ἀνωτ. σ. 137 κ. εἰ.

⁴) Βλ. ἀνωτ. σ. 157 κ. εἰ.

μένον τοῦ 1' αἰῶνος ἢ Νικόπολις εἶχε παύσει κατ' οὐσίαν ν' ἀποτελῆ τμήμα τοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Κεδρηνός, ὕστερον τὰ ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει βουλγαρικὰ φῆλα καταπολεμηθέντα ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου (976-1025) «ὕποχείρια Ρωμαίων ἐγένοντο»¹, ἀλλ' ἐπίσης εἶναι ἀληθές ὅτι ταῦτα, ὅσα τοῦλάχιστον ἠδυνήθησαν ν' ἀποφύγῃσι τὸν ὄλεθρον, παρέμειναν εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας χώρας.

Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην μορφήν τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατοχῆς τῆς Νικοπόλεως ὀφείλεται ἀσφαλῶς ἢ μηκέτι ὑπὸ μορφήν ἑλληνικὴν ἀναβίωσις αὐτῆς καὶ ἡ τυπικὴ μόνον τοῦ θέματος Νικοπόλεως ἐπὶ δύο καὶ πλέον εἰσέτι αἰῶνας ἐπιβίωσις.

¹) Κεδρηνός (ἔκδ. Βόννης) σ. 638.—Πρβλ. ἄνωτῶν σ. 138.

²) Βλ. ἄνωτῶν σ. 189 κ. ἑ.